

АНАЛІЗ СТАНУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Проноза П. В.

Анотація. Розглянуто актуальні питання розвитку туристичної галузі в Україні. На основі офіційних статистичних видань досліджено динаміку санаторно-курортних та оздоровчих закладів у країні. Встановлено, що потенціал і кількість здравниць упродовж останніх десяти років щорічно зменшувалися. Запропоновано аналітичне дослідження останніх тенденцій в обслуговуванні туристичної діяльності. Досліджено структуру суб'єктів туристичної діяльності та динаміку змін туристичних потоків у країні. Розкрито ключові проблеми розвитку туристичної галузі в Україні з урахуванням кризових явищ в економіці. Зроблено висновок про розбалансування виїзного туристичного потоку з країни із кількістю в'їзних туристів та внутрішніх споживачів. Встановлено низькі світові рейтинги України у дослідженнях ключових показників туристичної індустрії. Сформульовано основні фактори, що гальмують активізацію розвитку туристичної галузі та зміцнення її конкурентоспроможності в Україні.

Ключові слова: туризм, туристичний потік, галузь, турсервіс, санаторно-курортна установа, туристична путівка, рейтинг.

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ В УКРАИНЕ

Проноза П. В.

Аннотация. Рассмотрены актуальные вопросы развития туристической отрасли в Украине. На основании официальных статистических изданий исследована динамика санаторно-курортных и оздоровительных учреждений в стране. Установлено, что потенциал и количество здравниц в течение последних десяти лет ежегодно уменьшались. Предложено аналитическое исследование последних тенденций в обслуживании туристической деятельности. Исследована структура субъектов туристической деятельности и динамика изменений туристических потоков в стране. Раскрыты ключевые проблемы развития туристической отрасли в Украине с учетом кризисных явлений в экономике. Сделан вывод о разбалансировании выездного туристического потока из страны с количеством въездных туристов и внутренних потребителей. Установлены низкие мировые рейтинги Украины в исследованиях ключевых показателей туристической индустрии. Сформулированы основные факторы, тормозящие активизацию развития туристической отрасли и укрепления ее конкурентоспособности в Украине.

Ключевые слова: туризм, туристический поток, отрасль, турсервис, санаторно-курортное учреждение, туристическая путевка, рейтинг.

ANALYSIS OF THE TOURISM INDUSTRY IN UKRAINE

P. Pronoza

Abstract. The urgent issues of the tourism industry development in Ukraine have been considered. On the basis of official statistical publications the dynamics of the sanatorium and spa institutions and health care facilities in the country has been studied. It has been determined that the potential and the number of health centers during the last decade is decreasing every year. An analytical study of the latest trends in the tourism services has been suggested. The structure of the tourism activities and dynamics of changes in tourist flows in the country have been studied. The key problems of tourism development in Ukraine taking into account the economic crisis have been identified. The conclusion about the imbalance of outbound tourist flows with the number of inbound tourists and local consumers has been made. The low world ratings of Ukraine in studying the key indicators of the tourism industry have been revealed. The basic factors hindering the intensification of the tourism industry development and strengthening of its competitiveness in Ukraine have been defined.

Keywords: tourism, tourist flow, industry, tour operators, sanatorium and spa institutions, tourist voucher, rating.

Динамічність глобалізаційних процесів в економіках багатьох розвинутих країнах світу і в тих, що розвиваються, свідчать, що туристична галузь має важливе значення у формуванні валового внутрішнього продукту, динамічно розвивається в острівних країнах, наповнює прибуткову частину бюджету, стимулює роз-

виток сфери послуг, транспорту, будівництва, стримує рівень сезонного безробіття, впливає на зростання кількості об'єктів готельного та ресторанного господарства тощо.

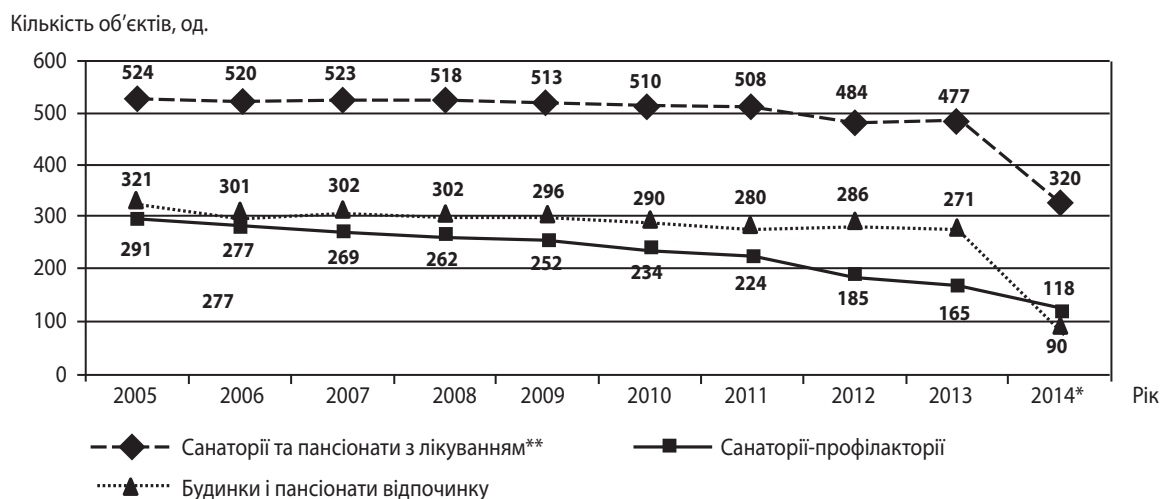
У зв'язку з тимчасовою окупацією Криму, військовими діями на Сході країни, загальною економічною кризою у світі та Україні відбувається різка зміна напрямків туристичних потоків у країні. Статистика свідчить про зменшення кількості українців, які можуть собі дозволити відпочити за кордоном. Тому саме внутрішній туризм може стати активізуючим фактором розвитку галузі у кризовий період економіки та подальшого зміцнення туристсько-рекреаційного потенціалу держави. На цьому тлі актуалізується проблема якісного забезпечення розвитку внутрішнього бюджетного туризму, пошуку причин занепаду галузі туризму з урахуванням подальших перспектив її розвитку.

У зв'язку із цим метою статті є виявлення поточного стану та узагальнення останніх тенденцій розвитку туристичної галузі в Україні, а також визначення перспектив розвитку туризму з урахуванням тимчасово окупованих територій країни.

Суттєвий науковий внесок у теоретичні дослідження питань розвитку туристичної галузі та туристичного ринку зробили такі вчені, як: Л. Ковинева [1], С. Мельниченко [2], С. Нездоймінов [3], Т. Ткаченко [4], Д. Ушаков [5], В. Хаустова, Є. Ф. Горбатова [6], Л. Шульгіна [7] та ін.

На теперішній час у міжгалузевому балансі України надаються дані про долю галузі туризму у ВВП країни за статтею «Відпочинок, розваги, культура і спорт» на рівні 1 % у 2011 р. [8].

За даними державної служби статистики України в 2005–2014 рр. у країні нараховувалося більш ніж 2,8 тис. санаторно-курортних і оздоровчих закладів (рис. 1).

* – Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополь та частини зони проведення антитерористичної операції.

** – У 2002 – 2011 роках інформація стосовно діяльності санаторно-курортних (оздоровчих) закладів подається за 12 місяців: з 1 жовтня попереднього по 30 вересня звітного року

Рис. 1. Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Україні у 2005 – 2014 рр. [9]

Як свідчать дані рис. 1, упродовж 2005–2013 рр. в Україні щорічно зменшувалася кількість санаторіїв та пансіонатів, послуги яких надавали можливість не тільки оздоровлення, а й лікування – з 524 од. у 2005 р. до 477 од. у 2013 р., або на 9 %. Скоротилася за вказаний період також кількість будинків і пансіонатів відпочинку – з 321 до 271 од., або на 15,6 %, а кількість санаторіїв-профілакторіїв зазнала суттєвого зменшення – з 291 до 165, або в 1,76 рази. У зв'язку з військовим конфліктом у країні відбулося стрімке поліпшення ситуації по зазначених індикаторах у 1014 р., коли кількість санаторіїв та пансіонатів із лікуванням скоротилася у 1,5 рази, санаторіїв-профілакторіїв – у 1,4 рази, а будинків і пансіонатів відпочинку – взагалі у 3 рази.

Слід також зазначити, що на фоні відсутності в офіційній статистиці з туризму такого регіону України, як АР Крим, упродовж 2014 р. зменшилися не тільки зазначені у рис. 1 показники, а й кількість баз та інших закладів відпочинку – у 1,36 рази та дитячих таборів – у 1,32 рази [9].

Зменшення потенціалу санаторно-курортних установ в Україні позначилося на кількості туристичних потоків в Україні (рис. 2).

Рис. 2. Туристичні потоки в Україні у 2000 – 2014 рр. [10]

З рис. 2 видно, що в Україні упродовж 2005–2013 рр. кількість громадян України, які виїжджали за кордон, збільшилася з 16,4 до 23,7 млн осіб, або на 44 %. Кількість туристів, що обслуговувалися суб'єктами туристичної діяльності України (юридичними та фізичними особами) за вказаний період, склала загалом 25,6 млн осіб, а кількість іноземних громадян, які відвідали Україну, зросла з 17,6 до 24,6, або на 40 %. Загальна кількість екскурсантів у країні у 2014 р. сягнула 1,17 млн відвідувачів. Однак у зв'язку із військовим конфліктом на Сході країни та анексії частини території туристичний потік зазнав суттєвих втрат. Так, кількість іноземних туристів, що відвідали нашу країну у 2014 р., порівняно з 2013 р. скоротилася майже вдвічі і склала 48,5 %, а кількість громадян, які виїжджали за кордон, скоротилася на 5,6 %, що вплинуло на зменшення загальної кількості туристів, які були обслуговані національними туроператорами, з 3,4 млн у 2013 р. до 2,4 млн осіб у 2014 р., або на 30 %.

Узагальнення останніх тенденцій у діяльності туристичних суб'єктів виявило, що на теперішній час в Україні діють 667 туроператорів як юридичні особи, чий дохід від надання послуг сягнув у 2014 р. 5,1 млрд грн, у тому числі від екскурсійної діяльності 139 млн грн, а середньооблікова чисельність штатних працівників склала 5235 чол. [11].

На рис. 3 наведено структуру кількості суб'єктів туристичної діяльності в Україні серед юридичних осіб.

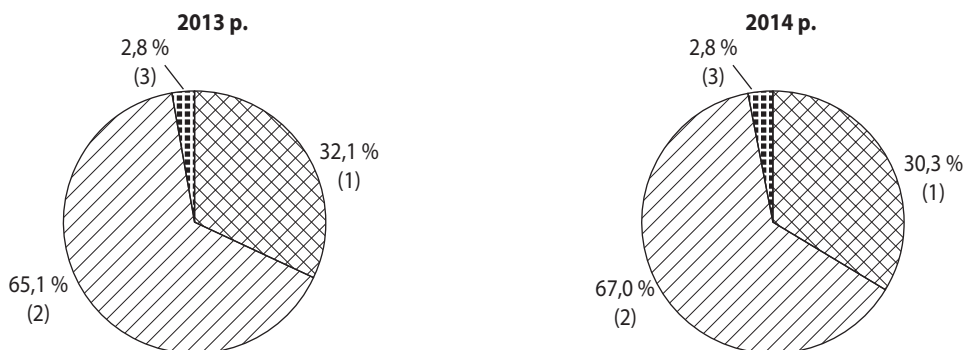

Рис. 3. Структура кількості суб'єктів туристичної діяльності в Україні серед юридичних осіб [11]:
1 – туроператори; 2 – турагенти; 3 – суб'єкти що здійснюють екскурсійну діяльність

З рис. 3 видно, що у структурі суб'єктів туристичної діяльності серед юридичних осіб упродовж останніх двох років в Україні спостерігається стійка тенденція до переважання турагентів над туроператорами у 2 рази.

У розрізі регіонів країни у наданні туристичних послуг із боку суб'єктів туристичної діяльності домінував м. Київ, в якому сконцентрована майже половина всіх туроператорів країни (рис. 4).

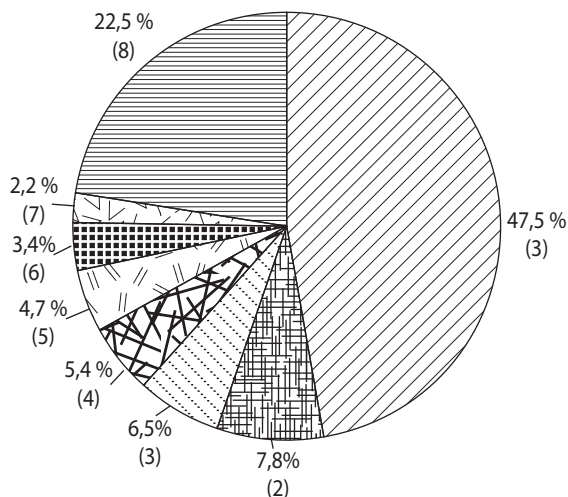

Рис. 4. Структура кількості суб'єктів туристичної діяльності у розрізі регіонів України серед юридичних осіб у 2014 р. [11]:

1 – м. Київ; 2 – Одеська область; 3 – Львівська; 4 – Дніпропетровська; 5 – Харківська; 6 – Запорізька; 7 – Івано-Франківська; 8 – інші регіони

З даних рис. 4 видно, що найбільша кількість суб'єктів туристичної діяльності була також в Одеській (7,8 %), Львівській (6,5 %), Дніпропетровській (5,4 %) та Харківській (4,7 %) областях.

На рис. 5 показано кількість туристів, які були обслуговані суб'єктами туристичної діяльності в Україні в 2011–2014 рр.

З даних рис. 5 видно, що упродовж 2011–2014 рр. загальна кількість туристів – громадян України, що були обслуговані суб'єктами туристичної діяльності (юридичними особами), досягла 8,9 млн чоловік, з яких обслуговувалися туроператорами 6,7 млн туристів. Спостерігалось також різке падіння попиту на обслуговування іноземних громадян, кількість яких скоротилася з 262,4 тис. чол. у 2012 р. до 16,6 тис. чол. у 2014 р., або у 15,8 разів. Несуттєвим було зменшення кількості обслуговування громадян України – з 2,4 млн у 2012 р. до 2,2 млн у 2014 р., або на 8,4 %.

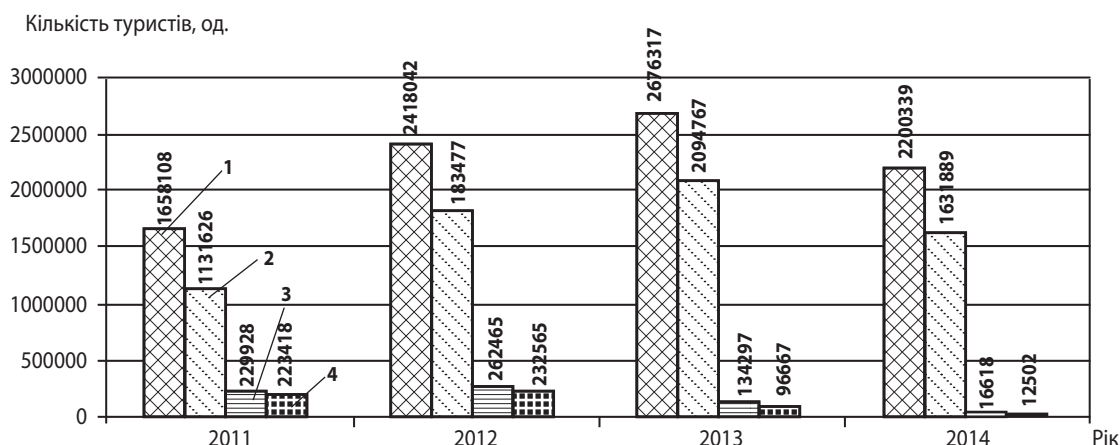

Рис. 5. Кількість туристів, що були обслуговані суб'єктами туристичної діяльності в Україні в 2011 – 2014 рр. [11]:

1 – усього обслугованих туристів – громадян України; 2 – з них обслуговані туроператорами; 3 – усього обслугованих туристів – громадян інших країн; 4 – з них обслуговані туроператорами

Статистичні дослідження державних органів влади починаючи з 2011 р. почали публікувати дані щодо кількості і вартості реалізованих суб'єктами туристичної діяльності туристичних путівок (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість і вартість реалізованих туристичних путівок із боку туроператорів – юридичних осіб [11]

Показник	2011 р.		2012 р.		2013 р.		2014 р.	
	Кількість, од.	Вартість, тис. грн	Кількість, од.	Вартість, тис. грн	Кількість, од.	Вартість, тис. грн	Кількість, од.	Вартість, тис. грн
Безпосередньо населенню	444246	2091222	760343	5212115	818305	5238177	547520	7088474
з них громадянам України для подорожі в межах України	167972	445759	177255	475453	220223	337150	158430	1415994
за кордон	190102	1400112	457403	4426233	508646	4683492	379530	5610495
з них по країнах СНД	2084	10249	3790	20722	2405	10255	1722	18323
іноземцям для подорожі в межах України	86172	1049272	125685	310427	89436	217535	9560	61985
з них громадянам країн СНД	55453	822082	46426	161439	22946	55997	3196	9866

З даних табл. 1 випливає, що за показниками кількості реалізованих путівок туроператорами безпосередньо населенню відбулося їх зменшення з 760,3 тис. у 2012 р. до 547,2 тис. путівок у 2014 р., або на 28,0 %; з них громадянам України для подорожі в межах країни – з 167,9 тис. у 2011 р. до 158,4 тис. путівок у 2014 р., або на 5,7 % менше; іноземцям для подорожі в межах України – з 86,1 тис. у 2011 р. до 9,6 тис. у 2014 р., або у 9 разів менше. У структурі продажів путівок іноземним громадянам переважають туристи з країн СНД – від 26 до 33 % упродовж 2012–2014 рр. Загальна кількість реалізованих путівок із метою виїзду за кордон теж зменшилася в 2014 р. порівняно з 2012 р. на 17 %. З іншого боку, на цьому фоні спостерігається збільшення вартості туристичних путівок, що реалізовувалися туроператорами України, з 2,1 млн грн у 2011 р. до 7,1 млн грн у 2014 р., або у 3,4 рази. Відбулося також здешевлення вартості реалізованих путівок іноземним громадянам у 2014 р. порівняно з 2011 р. за рахунок різкого зменшення попиту на в'їзний туризм.

Слід також зазначити негативну динаміку останніх двох років на фоні кризових явищ у світовій економіці (в 2014 р. порівняно з 2013 р.), коли, з одного боку спостерігалось падіння показників кількості реалізованих путівок, а з іншого – здороження їх вартості.

Водночас кількість туроднів, що надавалися безпосередньо населенню туроператорами за реалізованими туристичними путівками, збільшилася з 5,4 до 5,9 млн, а турагентами, навпаки, – зменшилася з 3,0 до 2,3 млн.

Аналіз туристичного потоку громадян України, які виїжджали за кордон у 2014 р., свідчить, що найбільша їх кількість прямувала до Польщі (7,6 млн осіб), Російської Федерації (4,6 млн), Молдови (2,4 млн), Угорщини (2,1 млн) та Білорусії (1,5 млн) [12]. Туреччина та Єгипет, до яких традиційно упродовж 2008–2013 рр. був спрямований туристичний потік громадян України, поступилися зазначеним країнам.

За розрахунками Всесвітньої ради з подорожей та туризму (The World Travel & Tourism Council), Україна за показниками, наведеними на рис. 6, мала такі рейтинги.

Дані рис. 6 свідчать, що за першими шістьма показниками у рейтингах WTTC Україна посіла 62-ге, 55-ге, 36-ге, 26-ге, 68-ме та 48-ме місця відповідно, а за показниками питомої ваги (з 7-го по 12-ге) взагалі опинилася далеко за межами першої сотні країн світу, що свідчить про наднизьку динаміку розвитку туризму в Україні.

Враховуючи вищевикладене, можна констатувати, що основними факторами, що гальмують активізацію розвитку туристичної галузі та зміцнення її конкурентоспроможності в Україні, можна назвати такі:

- недосконала нормативно-законодавча база країни, яка неефективно регулює галузь туризму та не розробляє державні цільові програми її підтримки;
- відсутність обґрунтованих пріоритетних напрямків розвитку туристичної галузі в кожному окремому регіоні країни;
- занепад галузі та застарілість матеріальної бази та номерного фонду об'єктів інфраструктури, що знищувалися протягом багатьох років після розпаду колишнього СРСР;

Місце в рейтингу

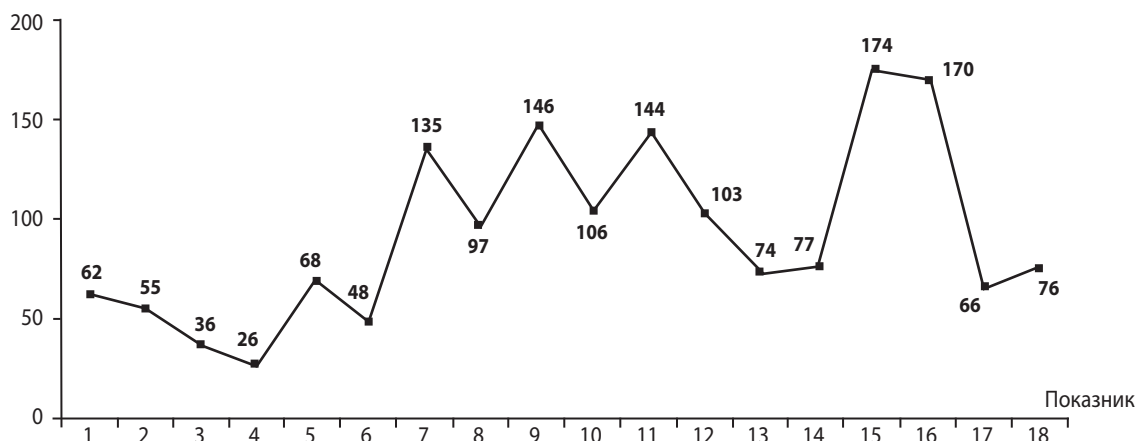

Рис. 6. Україна у рейтингах WTTC за базовими показниками внеску сфери подорожей і туризму (СПТ) [13; 14]:

1 – прямий внесок СПТ у ВВП; 2 – загальний внесок СПТ у ВВП; 3 – прямий внесок СПТ в зайнятість; 4 – загальний внесок СПТ в зайнятість; 5 – обсяг інвестицій в СПТ; 6 – обсяг експорту, який здійснюється приїжджими; 7 – питома вага прямого внеску СПТ у ВВП; 8 – питома вага загального внеску СПТ у ВВП; 9 – питома вага прямого внеску СПТ в зайнятість; 10 – питома вага загального внеску СПТ в зайнятість; 11 – питома вага інвестицій в СПТ в загальному обсязі капітальних інвестицій в країну; 12 – питома вага обсягу експорту, який здійснюється приїжджими в загальному обсязі експорту країни; 13 – реальне зростання прямого внеску СПТ у ВВП; 14 – реальне зростання загального внеску СПТ у ВВП; 15 – реальне зростання прямого внеску СПТ в зайнятість; 16 – реальне зростання загального вкладу СПТ в зайнятість; 17 – реальне зростання обсягу інвестицій в СПТ; 18 – реальне зростання обсягу експорту, який здійснюється приїжджими

– ігнорування значення внутрішнього туризму, який міг би стати потужним поштовхом для активізації галузі у кризові періоди розвитку економіки та подальшого нарощування туристсько-рекреаційного потенціалу держави;

– низький рівень обслуговування, сервісу та якості туристських послуг, що надаються у більшості санаторно-курортних зон;

– надвисока вартість проживання та харчування в об'єктах тривалого перебування, що не відповідає рівню якості туристичних послуг;

– низькі темпи зростання капіталовкладень у туристичну галузь та гальмуюче фінансування привабливих туристичних об'єктів із боку інвесторів на відміну від країн Балтії, Румунії, Болгарії, Сербії, Чорногорії ін.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє дійти таких висновків:

1. Потенціал санаторно-курортних та оздоровчих закладів в Україні упродовж останніх 10 років зазнав суттєвих втрат, зменшивши кількість санаторіїв із лікуванням, пансіонатів, будинків і баз відпочинку, дитячих оздоровчих таборів в середньому у 1,5–3,0 рази, що свідчить про існування потенційних загроз у розвитку туристичної індустрії в країні.

2. Тривалий військовий конфлікт на Сході країни та анексія частини території призвели до значного скорочення туристичного потоку іноземних туристів – кількість іноземних туристів, що відвідали нашу Україну у 2014 р., порівняно з 2013 р. скоротилася майже вдвічі, а кількість виїзного туристичного потоку скоротилася на 5,6 %. Значним фактором такої ситуації стала також надмірна застарілість номерного фонду об'єктів санаторно-курортної інфраструктури, яка також призвела до розбалансування виїзний туристичний потік із країни із кількістю в'їзних туристів та внутрішніх споживачів.

3. Туроператори в Україні найбільш сконцентровані у м. Києві (майже половина із загальної кількості) та в Одеській (7,8 %), Львівській (6,5 %), Дніпропетровській (5,4 %) та Харківській (4,7 %) областях. Загальна кількість туристів – громадян України, які були обслуговані суб'єктами туристичної діяльності, досягла 6,7 млн осіб.

4. Виїзний туристичний потік громадян України упродовж останніх п'яти років свідчить про тенденцію до зміщення традиційних курортів Туреччини та Єгипту у бік Польщі, Російської Федерації, Молдови, Угорщини та Білорусії (1,5 млн).

5. У рейтингах світових консалтингових організацій у сфері туризму Україна посідає низькі місця за показниками загального внеску сфери подорожей і туризму у ВВП, обсягами інвестицій та експорту, опинившись далеко за першими п'ятдесятьма країнами світу, що свідчить про наднизьку динаміку розвитку туризму в Україні.

6. Бойові дії на Сході України та тимчасово окупованих територіях, а також анексований Крим із його унікальним природно-рекреаційним потенціалом у комплексі являють собою передумови для активізації внутрішнього туризму у бік його зміщення до об'єктів туристичної інфраструктури та рекреаційно-туристичного господарства країни (Карпатський, Причорноморський, Придністровський, Дніпровський, Поліський, Донецько-Приазовський рекреаційні регіони) та інших регіональних здравниць. Про це свідчать численні сюжети засобів масової інформації, які сповіщають про надвисокий туристичний потік у зазначені регіони. Така тенденція не може в подальшому не вплинути на одночасний притік грошового капіталу від активізації туристичного потоку, який змістив свої уподобання до зазначених регіонів, та рівень доходів місцевих бюджетів.
7. Розвиток туризму в Україні повинен мати виховний патріотичний аспект, сприяти знайомству з пам'ятками культури, особливостями регіонів, вивчання його традицій та звичаїв культури, що, у свою чергу, буде сприяти не тільки національному вихованню, а й підвищенню інтересу до туризму як економічному явищу.

Література: 1. Ковынева Л. В. Региональный туризм : монография / Л. В. Ковынева. – Хабаровск : Изд-во ДВГУПС, 2005. – 111 с. 2. Мельниченко С. В. Інформаційні технології в туризмі: теорія, методологія, практика : [монографія] / С. В. Мельниченко. – К. : Київ. нац. торг.-екоп. ун-т, 2007. – 493 с. 3. Нездоймінов С. Г. Туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід : монографія / С. Г. Нездоймінов – Одеса : Астропринт, 2009. – 304 с. 4. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія / Т. І. Ткаченко. – К. : Київ. нац. торг.-екоп. ун-т, 2009. – 463 с. 5. Ушаков Д. С. Национальная туристическая индустрия: проблемы развития : [монографія] / Д. С. Ушаков. – М.: Граница, 2005. – 286 с. 6. Хаустова В. Є. Проблеми розвитку туристичної галузі в Україні / В. Є. Хаустова, Є. Ф. Горбатова // Проблеми економіки. – 2010. – № 2. – С. 28 – 33. 7. Шульгіна Л. М. Маркетингове управління туристичними підприємствами : монографія / Л. М. Шульгіна, М. Л. Ткешелашвілі. – К.; Тернопіль : Видавництво Астон, 2011. – 296 с. 8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Розділ «Макроекономічна статистика»; таблиця «витрати – випуск» України в основних цінах» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2014/zb/05/zb_tv_os_12xl.zip. 9. Санаторно-курортні та оздоровчі заклади в Україні у 1990 – 2014 роках // Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/skz2006_u.htm. 10. Туристичні потоки в Україні у 2000 – 2014 роках // Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/potoki2006_u.htm. 11. Туристична діяльність в Україні у 2011 – 2014 роках: Статистичний бюлетень // Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_td_bl.htm. 12. Виїзд громадян України за кордон за країнами, до яких вони виїжджали у 2014 році // Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/tyr/tyr_u/vigw2014_u.htm. 13. Офіційний сайт «Всесвітньої ради з подорожей та туризму» (The World Travel & Tourism Council (WTTC)) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wttc.org/research/economic-data-search-tool/> 14. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.unwto.org.

References: 1. Kovyneva L. V. *Regionalnyy turizm : monografiya* [Regional Tourism] / L. V. Kovyneva. – Khabarovsk : Izd-vo DVGUPS, 2005. – 111 p. 2. Melnychenko S. V. *Informatsiini tekhnologii v turyzmi: teoriia, metodolohiia, praktyka : monografiya* [Information Technologies in Tourism: Theory, Methodology, Practice: monograph] / S. V. Melnychenko. – Kyiv : KNTEU, 2007. – 493 p. 3. Nezdoiminov S. H. *Turyzm yak faktor rehionalnogo rozvytku: metodolohichniy aspekt ta praktychniy dosvid : monografiya* [Tourism as a Factor of Regional Development: Methodological Aspects and Practical Experience: monograph] / S. H. Nezdoiminov. – Odesa : Astroprynt, 2009. – 304 p. 4. Tkachenko T. I. *Stalyi rozvytok turyzmu: teoriia, metodolohiia, realii biznesu : monografiya* [Sustainable Tourism Development: Theory, Methodology, the Realities of Business: monograph] / T. I. Tkachenko. – Kyiv : KNTEU, 2009. – 463 p. 5. Ushakov D. S. *Natsionalnaya turisticheskaya industriya: problemy razvitiya : monografiya* [National Tourism Industry: Problems of Development: monograph] / D. S. Ushakov. – M. : Granitsa, 2005. – 286 p. 6. Khaustova V. Ye. *Problemy rozvytku turystychnoi haluzi v Ukraini* [Problems of Development of Tourism Industry in Ukraine] / V. Ye. Khaustova, Ye. F. Horbatova // Problemy ekonomiky. – 2010. – No. 2. – P. 28–33. 7. Shulhina L. M. *Marketynhove upravlinnia turystychnymy pidpriemstvamy : monografiya* [Marketing Management of Tourist Enterprises: monograph] / L. M. Shulhina, M. L. Tkeshelashvili. – Kyiv; Ternopil : Aston, 2011. – 296 p. 8. Rozdil «Makroekonomichna statystyka»; tablytsia «Vytraty – vypusk» Ukrainy v osnovnykh tsinakh» // Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Electronic resource]. – Access mode : www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2014/zb/05/zb_tv_os_12xl.zip. 9. Sanatorno-kurortni ta ozdorovchi zaklady v Ukraini u 1990–2014 rokakh // Ofitsiyniy sait derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Electronic resource]. – Access mode : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/skz2006_u.htm. 10. Turystychni potoky v Ukraini u 2000–2014 rokakh // Ofitsiyniy sait derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Electronic resource]. – Access mode : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/potoki2006_u.htm. 11. Turystychna diialnist v Ukraini u 2011–2014 rokakh : stat. biuleten // Ofitsiyniy sait derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Electronic resource]. – Access mode : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_td_bl.htm. 12. Vyizd hromadian Ukrainy za kordon za krainamy, do yakyykh vony vyizhdzhaly u 2014 rotsi // Ofitsiyniy sait derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Electronic resource]. – Access mode : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/tyr/tyr_u/vigw2014_u.htm.

13. Ofitsiyniy sait Vsesvitnoi rady z podorozhei ta turyzmu (The World Travel & Tourism Council (WTTC) [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.wttc.org/research/economic-data-search-tool/>. 14. Ofitsiyniy sait Vsesvitnoi turystychnoi orhanizatsii [Electronic resource]. – Access mode : www.unwto.org.

Інформація про автора

Проноза Павло Володимирович – докт. екон. наук, доцент, декан фінансового факультету Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна).

Інформація об авторе

Проноза Павел Владимирович – докт. екон. наук, доцент, декан фінансового факультета Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна).

Information about the author

P. Pronoza – Doctor of Sciences in Economics, Associate Professor, Dean of the Faculty of Finance, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (Lenina pr., 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine).

*Стаття надійшла до ред.
29.08.2015 р.*